

Οι εκφραστικές και επικοινωνιακές δυνατότητες των ψηφιακών πολυμέσων στο πλαίσιο των διερευνητικών εργασιών

Δρ Ελένη Τσεφαλά κλ. ΠΕ06, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια¹,
Αναστασία Μπεγέτη-Κυριακοπούλου κλ. ΠΕ19 Med²

¹Τμήμα Θεατρικών Σπουδών ΕΚΠΑ
eltsefala@hotmail.com

²1ο Γενικό Λύκειο Υμηττού
abegeti@sch.gr

Περίληψη

Σήμερα η καλλιτεχνική πρακτική αντανακλά την επίδραση της τεχνολογίας, ως μορφή απόδοσης. Οι τεχνολογίες των μέσων ενημέρωσης έχουν αλλάξει σημαντικά το περιβάλλον της επικοινωνίας εντός του οποίου ο «καλλιτέχνης/δημιουργός» και το κοινό αλληλεπιδρούν. Ο Scott de Lahunta (1998) αναφέρει ότι ο διάσημος σύγχρονος θεατρικός σκηνοθέτης Robert Lepage από το Κεμπέκ πιστεύει ότι οι σημερινοί θεατές είναι «εξασκημένοι» στοχαστές, δηλαδή είναι σε θέση να επεξεργαστούν ιδέες και νοήματα από σύνθετες εικόνες, μη γραμμικές και επικαλυπτόμενες αφηγήσεις. Έχουν «έναν πολύ σύγχρονο τρόπο σύνδεσης πραγμάτων» και «αν δεν χρησιμοποιηθεί... είναι φυσικό να βαριούνται». Οι μαθητές χρειάζονται στην εκπαίδευσή τους μια μεγαλύτερη κατανόηση και ευαισθητοποίηση των νέων τεχνολογιών και πολυμέσων δηλαδή, πώς να χειρίζονται τεχνολογικά μέσα και να αντιλαμβάνονται την πιθανή χρήση και σημασία τους.

Λέξεις κλειδιά: Πολυμέσα και Θέατρο, θεατρικός αυτοσχεδιασμός, επινοητικό θέατρο, διαπολιτισμική αντίληψη στο Θέατρο.

1. Εισαγωγή

Τα «νέα» τεχνολογικά μέσα δεν είναι τόσο «νέα», αλλά αποτελούν τη συνέχεια της εν εξελίξει διαδικασίας της πολιτισμικής διαμεσολάβησης. Κάθε μία από τις «νέες» τεχνολογίες έχουν συμβάλει σε μια στροφή προς πιο αυτόνομα και προσαρμοσμένα περιβάλλοντα μέσων μαζικής ενημέρωσης. Οι εκφράσεις «εικονική πραγματικότητα», «υπερδιάστημα», και ούτω καθεξής, εισήχθησαν στη μετα-βιομηχανική κοινωνία, για να «μεταλλάξουν» ριζικά την έννοια του «χώρου» όπως τον γνωρίσαμε στο παρελθόν. Οι ριζοσπαστικές νέες μορφές πολιτισμού και κοινωνίας βασίζονται πλέον στην τεχνολογία: η ταχύτητα με την οποία οι ψηφιακές τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών αναπτύσσονται συμβάλλουν σε μια μεταμόρφωση στον τρόπο που

κατανοούμε, φανταζόμαστε και αλληλεπιδρούμε με τον κόσμο. Συγκεκριμένα, η φωτογραφία, η τηλεόραση, το βίντεο και οι ταινίες παίζουν βασικό ρόλο στην εξέλιξη όπως αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας και τις σχέσεις μας με τους άλλους. Οι τεχνολογικές εξελίξεις σήμερα παίζουν ένα πολύ μεγάλο ρόλο στη συνεχιζόμενη διαδικασία της πολιτισμικής και πολιτιστικής «μεταμόρφωσης».

Οι Τέχνες ως μια προγραμματισμένη δραστηριότητα, μπορούν να επηρεάσουν τα άτομα τόσο στην προσωπική, όσο και στην κοινωνική ανάπτυξη, στην εξισορρόπηση της ιδιαίτερης και της καθολικής αλήθειας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με δύο τρόπους, μέσω της διαδικασίας δημιουργίας μιας «παραγωγής», και μέσω της διαδικασίας στοχασμού καλλιτεχνικών προϊόντων.

Και στις δύο περιπτώσεις οι Τέχνες δεν προορίζονται για να αλλάξουν την κοινωνική πραγματικότητα των ανθρώπων. Η συμμετοχή τους, όμως, σε δημιουργικές καλλιτεχνικές διαδικασίες μπορούν να φέρουν κοινωνική αλλαγή όσον αφορά την ατομική ενδυνάμωση, την αμοιβαία κατανόηση και την εκτίμηση μεταξύ των ατόμων. Μπορεί επίσης να οδηγήσει στην αμοιβαία κατανόηση ομάδων, στις οποίες τα άτομα αυτά ανήκουν και τελικά η ομαδική εμπύχωση να οδηγήσει στη χειραφέτηση και στην ενδυνάμωση μιας κοινωνικής λειτουργίας, όπου θα μπορεί κανείς να βλέπει πέρα από τις αυτονόητες αλήθειες του ελεύθερου ατομικισμού και να εξετάσει από κοντά την πιο περίπλοκη σχέση μεταξύ πολιτισμού και εξουσίας στην κοινωνία (Batelaan, 1999).

Επομένως, το θεατρικό έργο μπορεί να θεωρηθεί κάτι περισσότερο από μια, απλά, ευχάριστη δραστηριότητα. Μπορεί να προσεγγιστεί ως ένα βασικό συστατικό στη φύση των όντων. Είναι μια μορφή φιλοσοφίας με χειροπιαστούς όρους, λέει ο υπαρκτιστής φιλόσοφος Ζαν Πωλ Σάρτρ (1971). Ο ίδιος, αισθάνεται την ανάγκη να διατυπώσει τη φιλοσοφική του σκέψη σε δραματική μορφή και να χρησιμοποιήσει το θεατρικό έργο ως μέθοδο και ως μορφή επικοινωνίας. Οι θεατρικοί συγγραφείς, ως εθνογράφοι, αποκωδικοποιούν, επεξεργάζονται, καταγράφουν και παρουσιάζουν στους θεατές τις εμπειρίες τους, όπως τις προσλαμβάνουν, και, συγχρόνως, συμμετέχουν σε εκδηλώσεις λόγου μέσω των χαρακτήρων τους. Χρησιμοποιούν την εμπειρία τους για να αναπτύξουν τη δική τους επικοινωνιακή ικανότητα.

Το θέατρο μπορεί να λειτουργήσει ως μορφοπαιδαγωγικό εργαλείο στην αναγνώριση, την κατανόηση και τον σεβασμό της «ταυτότητας», στο πλαίσιο μαθημάτων που αφορούν στην ανάπτυξη διαπολιτισμικής αντίληψης στην επικοινωνία, στη μελέτη της ιστορίας των επιστημών, την ιστορία των εθνικών πολιτισμών και την εκμάθηση της δεύτερης ή ξένης γλώσσας και πολιτισμού. Η χρήση πολυμέσων σε μια διαδικασία μάθησης σημαίνει την ένταξη «πολλαπλών μέσων» ή «συνδυασμό μέσων» όπως ακίνητες εικόνες, ήχος, βίντεο, κινούμενες εικόνες, και/ή κείμενο, συνδυασμένα σε ένα προϊόν που στόχο έχει την επικοινωνία πληροφοριών με πολλαπλούς τρόπους.

Στην συγκεκριμένη μελέτη θα παρουσιαστεί συνοπτικά ένα παραδείγμα που εφαρμόστηκε στο μάθημα του «project» (διερευνητικής εργασίας) όπου διερευνήθηκαν τρό-

ποι με τους οποίους οι καλλιτέχνες/ηθοποιοί/μαθητές εξερευνούν «νέους» χώρους γνώσης και πληροφορίας, καθώς και τρόπους έκφρασης και ερμηνείας. Μικτά μέσα απόδοσης σημαίνουν συνεργασίες με εξειδικευμένους συνεργάτες στα μέσα ενημέρωσης και πληροφορικής με εμπειρία στον χειρισμό των ψηφιακών δεδομένων.

2. Η διαπολιτισμική αντίληψη και η αισθητική στο Θέατρο

Το θέατρο είναι μία από τις πλείστες κοινωνικές μορφές τέχνης, αφού από τη φύση του είναι συλλογική δράση. Ο/Η συγγραφέας ή οι συγγραφείς, με το θεατρικό κείμενο, εκφράζει/ουν μία ατομική ή/και συλλογική «ταυτότητα» μέσω διερεύνησης κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και αισθητικών θεμάτων και αντιλήψεων, απεικονίζοντας έτσι την πολυπρισματικότητα της εκάστοτε κοινωνίας σε ένα καθολικό πλαίσιο εργασίας. Πέρα από τη δραματουργική επεξεργασία του κειμένου, την αναπαράσταση και την επικοινωνία, ως θεμελιώδη έννοια στη θεωρία του θεάτρου, θα πρέπει να αναγνωριστεί και η μορφοπαιδαγωγική του αξία, που επιτυγχάνεται ανάλογα με τον τρόπο επίδοσης του μηνύματος (μετα-θέατρο), πέρα από τη δομή, το ύφος, το περιεχόμενό του, πέρα ακόμη και από τη σκηνική του παρουσίαση. Το μεταθέατρο αφορά, μεταξύ άλλων, ζητήματα διαπολιτισμικότητας, ιδιοσυγκρασιακής προδιάθεσης θεατή και ψυχαγωγίας, συνιστώντας ερμηνευτικό κριτήριο μέτρησης/αποτίμησης της μορφοπαιδαγωγικής αξίας του θεάτρου.

Μέσα από την αναπαράσταση ως συλλογική διαδικασία, δημιουργείται κουλτούρα. Μία θεατρική παράσταση, λειτουργεί ως όχημα όπου αναπτύσσονται σχέσεις συνεργασίας, συνεκτίμησης, συναπόφασης, αμοιβαιότητας, εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Επιπλέον, προτείνονται ανταλλαγές εμπειριών, προωθούνται μορφές αυτομόρφωσης και επιμόρφωσης και υποστηρίζεται η ανάπτυξη θεατρικών συνεργασιών.

Σύμφωνα με τον Μπρεχτ το θέατρο είναι τέχνη παιδαγωγική και στοχεύει στην εκπαίδευση των θεατών, και ιδιαίτερα των νέων στα σχολεία, όχι μόνον ως θεατών, αλλά και ως δρώντων προσώπων (Εσслиν, 2005). «Σκοπός του θεάτρου μου είναι να ξυπνήσει στον θεατή την επιθυμία να καταλάβει την κοινωνία στην οποία ζει και να μεθοδέψει σ' αυτόν το μεράκι να πάρει μέρος στην αλλαγή της», λέει ο ίδιος (Μπρεχτ, 1983· Μπρεχτ, 1979). Μέσα σ' αυτό το πνεύμα ανέπτυξε το διδακτικό θέατρο, το οποίο λειτούργησε ως διαλεκτικό μέσο «αλλαγής» του κόσμου και διαδικασία γνώσης (Muir, 1996· Μάρκαρης, 1982). Στόχος του ήταν να διδάξει στους νέους την διαλεκτική και πολιτική σκέψη ώστε να αντιλαμβάνονται τις αντιφάσεις των κοινωνικών σχέσεων που βρίσκονται πίσω από τη συμπεριφορά των προσώπων (Ντορτ, 1975). Σ' αυτό το είδος θεάτρου, ηθοποιοί και θεατές είναι μαθητές σε μια συλλογική δράση με σκοπό την «αλλαγή», γι' αυτό και είναι όλοι συμμετέχοντες, εν δυνάμει ηθοποιοί και συνδιαμορφώνουν από κοινού την παράσταση (Μπρεχτ, 1977).

Το θέατρο αποτελείται από σύμβολα/σημεία. Πολλά απ' αυτά είναι λεκτικά και καταγράφονται στο δραματικό κείμενο από τον τρόπο που ο χαρακτήρας μιλάει και ενεργεί.

Το θεατρικό έργο βασίζεται σε αφηγήσεις ιστοριών των «καλλιτεχνών» της ευρύτερης κοινότητας. Ο συγγραφέας, μέσα από την ιστορία της γνώσης, μεταδίδει τις εμπειρίες του, τη γλώσσα, τη μουσική και τα τραγούδια. Αυτά θεωρεί αντιπροσωπευτικά της δικής του ταυτότητας. Επομένως, ο λόγος στο Θέατρο είναι λόγος ατομικός, που όμως έχει συγχρωτισθεί με το σύνολο των προσώπων που έχει βιώσει ο συγγραφέας.

Ο λόγος ενός δραματικού κειμένου δεν ολοκληρώνεται παρά μόνο παριστώμενος. Επομένως, το θέατρο είναι μία κατεξοχήν μορφή τέχνης, η οποία αναγνωρίζει την κοινωνική φύση του ανθρώπου και τονίζει τη ζωντανή επικοινωνία της ομάδας ως σημαντική δραστηριότητα. Μέσα από την πράξη καθιστά το άτομο ικανό να επικοινωνεί και να λειτουργεί ως ολοκληρωμένο ον.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, με τη θεατρική ομάδα μαθητών του 1^{ου} ΓΕΛ Υμηττού «απέδεφτει», επινοήσαμε τέσσερα θεατρικά κείμενα στο πλαίσιο της διερευνητικής εργασίας με γενικότερο θέμα: «δυναμικές σχέσεων».

Στην πρώτη μας συνάντηση, μετά από μια σειρά από ασκήσεις γνωριμίας, συγκεντρωθήκαμε στην τεχνική «καταιγισμό ιδεών» σχετικά με μορφές σχέσεων στην οικογένεια με αφορμή την 'διατροφική διαταραχή'. Ζητήθηκε από τη ομάδα να καταθέσουν πληροφορίες και εμπειρίες που οι μαθητές, διέθεταν στις «αποσκευές» τους σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα με τρόπο άμεσο, χωρίς λογοκρισία. Οι απαντήσεις στην ερώτηση «τί γνωρίζετε για τις διατροφικές διαταραχές;», ταξινομήθηκαν στις δύο κατηγορίες: πληροφορίες και βιωματικές εμπειρίες. Στη συνέχεια προέκυψαν πληροφορίες και εμπειρίες που αφορούσαν τα τέσσερα υπο-θέματα: ανορεξία, βουλιμία, νυχτοφαγία, πρόληψη και θεραπεία. Δύο μαθητές, σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας κρατούσαν σημειώσεις. Με βάση τα υποθέματα οι μαθητές χωρίστηκαν σε τέσσερις υπο-ομάδες. Το υλικό που είχε ήδη συγκεντρωθεί μπορούσε πλέον να χρησιμοποιηθεί ως σημείο εκκίνησης της περαιτέρω έρευνας.

Στη δεύτερη συνάντηση, οι τέσσερις υπο-ομάδες ασχολήθηκαν με τη διερεύνηση του βασικού ερωτήματος και με την σύνταξη υποερωτημάτων. Με την χρήση του internet και μέσα από τις μηχανές αναζήτησης βρέθηκαν πληροφορίες που απαντούσαν κάποια από αυτά τα ερωτήματα. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν:

-επιστημονικές έρευνες από εξειδικευμένους επιστήμονες (ψυχιάτρους, ψυχολόγους, παιδίατρος, κοινωνιολόγους κ.ά.)

-συνεντεύξεις (ειδικών επιστημόνων και ασθενών που πάσχουν από διατροφικές διαταραχές).

-οπτικό/ακουστικό υλικό (κινηματογραφικές ταινίες με ιστορίες ανθρώπων με διατροφικές διαταραχές, ντοκυμαντέρ, φωτογραφικό υλικό κ.ά).

Το υλικό που συγκεντρώθηκε, ταξινομήθηκε σε portfolio από την κάθε μία ομάδα χωριστά.

Στην τρίτη συνάντηση αποφασίστηκε από όλες τις ομάδες ένα κοινό «σχέδιο δόμησης της γραπτής εργασίας»- εισαγωγή, ορισμός της διατροφικής διαταραχής, μορφές διατροφικών διαταραχών, συμπεράσματα, αναφορές.

Στην τέταρτη συνάντηση ασχοληθήκαμε με την παρουσίαση της διερευνητικής εργασίας με την χρήση του Power-point. Οι χρήστες αυτού του λογισμικού παρουσιάσεων θα έπρεπε να γνωρίζουν με ποιο τρόπο θα εκθέσουν τον σκοπό και τους στόχους μιας παρουσίασης καθώς και τις δυνατότητες του συγκεκριμένου λογισμικού.

Στην πέμπτη και έκτη συνάντηση, οι μαθητές επεξεργάστηκαν το υλικό τους σε αρχείο Word και στο Power-point, με την καθοδήγηση του υπεύθυνου καθηγητή και του καθηγητή της πληροφορικής.

Στην έβδομη και όγδοη συνάντηση το θέμα μας ήταν: «Επινόηση και σύνθεση της ιστορίας». Ο προγραμματισμός των διαφορετικών σταδίων ήταν επιβεβλημένος όπως: την επινόηση μιας ιστορίας (χαρακτήρες, επινόηση διαλόγων, καταγραφή κειμένου), έως την τελική παρουσίασή της στο κοινό μέσα από βίντεο (σκηνοθετική και σκηνογραφική επιμέλεια, μουσική επένδυση, κουστούμια και βιντεοσκόπηση). Ο σχεδιασμός μιας τέτοιας διαδικασίας χωρίζεται σε τρία μέρη: α) της δημιουργίας, β) της δράσης και γ) της ανάδρασης.

2.1. Θεατρικές τεχνικές

Στις επόμενες συναντήσεις χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικές τεχνικές του Θεάτρου προκειμένου να φτάσουμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα –τέσσερις θεατρικές σκηνές.

Η σκηνή προσφέρει ένα ασφαλές περιβάλλον για να δουλέψει ο μαθητής αποφεύγοντας προσωπικές αναφορές ξεκινώντας από την υπόθεση ότι «εάν» βρισκόταν σε μία ανάλογη κατάσταση τί «κάνει;». Με κατάλληλες ερωτήσεις μπορεί να εκμαιευτούν πληροφορίες και γεγονότα προκειμένου να συγκεντρωθούν «νέα» στοιχεία, καταστάσεις και συναισθήματα που θα εμπλουτίζουν την ιστορία.

Ο εμπυχωτής μπορεί να συνδυάζει τις ασκήσεις, τα παιχνίδια και τις τεχνικές και να τις χρησιμοποιεί ανάλογα με το θέμα που μελετάει. Οποιοσδήποτε συνδυασμός στοιχείων υποκριτικής, σκηνοθεσίας, οργάνωσης ομάδας, συνεργασίας, δημιουργικότητας, αντίληψης χώρου, φωτισμών κ.λ.π μπορεί να αποτελέσει τον κορμό μιας σειράς μαθημάτων. Η κοινωνική επικοινωνία και η προσωπική διερεύνηση είναι πολύ σημαντικές εμπειρίες για τους συμμετέχοντες σε μία θεατρική διαδικασία, όπου επιστρατεύονται θεατρικές ασκήσεις και τεχνικές π.χ. με αφορμή ένα στίχο, μία μουσική, ένα ήχο, ένα συναίσθημα, μια μνήμη, κ.λπ., όπως:

- α) Δυναμικές εικόνες (παγωμένες εικόνες, ακίνητες εικόνες, ταμπλό vivant, φωτογραφία)
- β) Ο διάδρομος της συνείδησης με ερωτήσεις όπως «πώς αισθάνεσαι;», «τι σκέφτεσαι;» κ.λπ.
- γ) Παιχνίδι ρόλων όπου αναζητούνται και κατατίθενται εμπειρίες και γνώμες πάνω σε ευαίσθητα κοινωνικά θέματα και συγκρούσεις.
- δ) Ανακριτική καρτέλα, στο κέντρο της σκηνής σε μια καρτέλα, ο «ανακρινόμενος» χαρακτηρίζεται ανακρίνεται από την ομάδα με ερωτήσεις σε πρώτο πρόσωπο για γεγονότα, καταστάσεις ή συναισθήματα που υπάρχουν μέσα στο κείμενο το οποίο επεξεργάζεται.
- ε) Flashback
- στ) Παράλληλη δράση
- ζ) Δάσκαλος σε ρόλο
- η) Πακέτο Εξερεύνησης
- θ) Δραματοποίηση

Βασικό εργαλείο είναι πάντα ο αυτοσχεδιασμός.

2.2. Ο θεατρικός αυτοσχεδιασμός

Ο θεατρικός αυτοσχεδιασμός είναι το εργαλείο το οποίο, περισσότερο από κάθε άλλη άσκηση ή τεχνική που χρησιμοποιείται, εμπλέκει τους συμμετέχοντες στη διαδικασία να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία τους, να ξεφύγουν από την πραγματικότητά τους και να επινοήσουν ρόλους, καταστάσεις και κόσμους «υποθετικούς», να «δραπετεύσουν» υπερβαίνοντας τους περιορισμούς που υπόκεινται στον πραγματικό κόσμο (McGregor, 1976). Όταν συμβεί αυτή η υπέρβαση, οι περιορισμοί της «ταυτότητας» έχουν «μετακινηθεί» σε ένα άλλο επίπεδο, έστω και ελάχιστα. Το σημαντικότερο είναι ότι μπορεί κανείς να μάθει μέσα από αυτήν την εμπειρία «ξεπερνώντας τον εαυτό του», ιδιαίτερα σε ένα πλαίσιο τάξης με μαθητές από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και έτσι αποκτά την ικανότητα να διερευνά καταστάσεις από περισσότερες της μιας πολιτισμικής προοπτικής. Άλλωστε η ποικιλία και η διαφορά της πολιτισμικής προοπτικής δεν είναι παρούσες μόνον μέσα στην πολυπολιτισμική τάξη, αλλά και σε μια μονοπολιτισμική τάξη, αφού δυνητικά σε κάθε άνθρωπο ενυπάρχει αυτή η διαφορετική πολιτισμική προοπτική. Η διάκριση αυτή ορίστηκε από τον πολιτισμολόγο Rustom Bharucha (1993) ο οποίος διευκρινίζει ότι, όταν πρόκειται για δι-απολιτισμική προσέγγιση πολιτισμών, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει κανείς και τις ιδιαίτερες ιστορίες μέσα σε ένα ενδοπολιτισμικό (intracultural) πλαίσιο σκέψης και πράξης. Μόνον έτσι θα μπορεί να λειτουργήσει η αξιοπρέπεια, η αυτοεκτίμηση και η

υπερηφάνεια η οποία προκύπτει μέσα από τη συμπερίληψη, εκτίμηση και σεβασμό στην πολιτισμική εμπειρία και ταυτότητα (Bharucha, 1993).

Χρηστικός σκοπός του θεατρικού αυτοσχεδιασμού είναι η επιστράτευση δύο σημαντικών στοιχείων από την καθημερινή ζωή: α) της αυθόρμητης αντίδρασης στο ξετύλιγμα μιας απροσδόκητης κατάστασης και β) της απόκτησης επίγνωσης των προβλημάτων που παρουσιάζονται σε ελεγμένες συνθήκες. Ο αυτοσχεδιασμός είναι μέσο διερεύνησης εμπειριών μέσα από την αυθόρμητη ανθρώπινη αντίδραση σε μια ιδέα ή ιδέες ή μια σειρά από καταστάσεις. Η λέξη *αυτοσχεδιασμός* σήμερα χρησιμοποιείται ευρέως, όταν αναφερόμαστε στο επινοητικό θέατρο. Μέσα από το επινοητικό θέατρο οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να εκφραστούν, εφόσον τους προσφέρει τις ίδιες ευκαιρίες συμμετοχής.

Ο συνδυασμός θεατρικού λογοτεχνικού κειμένου και θεατρικού αυτοσχεδιασμού ενθαρρύνει τους μαθητές να συμμετέχουν στη διερεύνηση της ανθρωπότητας όχι μόνον του ατόμου που εκφράζεται, εφόσον μπορούν να συντάξουν «νέο» λόγο που να αντιπροσωπεύει την εποχή και τα άτομα που ζουν σε αυτήν (Osborne, 1999). Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μία κεντρική δραστηριότητα στην κατανόηση της ζωής είτε μέσα από το θέατρο είτε μέσα από την εκπαίδευση.

2.3. Το επινοητικό θέατρο

Το επινοητικό θέατρο είναι μια μέθοδος που μπορεί να ενθαρρύνει την μαθητοκεντρική μάθηση και βοηθά στην ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας των μαθητών και την πολύ-πρισματική τους αντίληψη, σε μια εποχή που η κοινωνία γίνεται όλο και περισσότερο μηχανική, αποσπασματική και πολυ-κατακερματισμένη και η ιδεολογία της εκπαίδευσης περισσότερο ανταγωνιστική (Hart, 1996).

Η επινόηση ενός θεατρικού έργου μπορεί να αποτελέσει μέρος μιας συνεχιζόμενης διαδικασίας διαπολιτισμικής διερεύνησης, ανταλλαγής και έκφρασης. Η ποικιλία ρόλων και πολιτισμικών εκφράσεων θα συμπλεχτούν αυτόματα με τη μορφή και τη σημασία της υπόθεσης που εξελίσσεται. Οι μαθητές έχουν ακόμη την ευκαιρία να διερευνήσουν διαφορετικά είδη πολιτισμικών μορφών, παραδόσεις και παράλληλους ρόλους, σε συνδυασμό και σε αντίθεση του ενός με τον άλλον. Πράττοντας έτσι, οι μαθητές, που ζουν και εργάζονται σε περιβάλλοντα με πολιτισμικές ετερότητες, βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση, αφού έχουν μια τεράστια εμπειρία με τη συνδιαλλαγή ατόμων με διαφορετικές ταυτότητες. Μια τέτοια εμπειρία αφ' ενός μαθαίνει τον άνθρωπο να κινείται ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτισμικές θέσεις με άνεση και αφετέρου μπορεί να προωθήσει τη διερεύνηση της προοπτικής του και την ανάπτυξη της αυξημένης κριτικής αντίληψης. Εάν λοιπόν κάθε μαθητής έχει τη δυνατότητα ανάπτυξης μιας τέτοιας διαπολιτισμικής επικοινωνίας, έκφρασης, οπτικής και διανοητικής επιλογής, καλλιτεχνικής και αισθητικής δημιουργικότητας, ας φανταστούμε τι μπορεί να κάνει μία ολόκληρη τάξη κ.ά.

Το επινοητικό θέατρο είναι μια αυτοσχεδιαστική μορφή δραματοποίησης και μία από τις βασικές τεχνικές που χρησιμοποιείται ως διαδικασία διερεύνησης της ανθρώπινης μάθησης, έκφρασης και εξέλιξης. Οι δάσκαλοι και καθηγητές ενθαρρύνθηκαν να φανταστούν, να υποδυθούν και να στοχαστούν πάνω σε ανθρώπινες εμπειρίες. Η επινοήση χρειάζεται την επιστράτευση τόσο της λογικής όσο και της διαισθητικής σκέψης. Προσωποποιεί την γνώση, παράγει αισθητική ικανοποίηση^[1] και είναι στις υπηρεσίες της ολοκληρωμένης ανάπτυξης των μαθητών^[2]. Τα ίδια στοιχεία επιστρατεύει και ο ηθοποιός προκειμένου να «ζήσει τη στιγμή» στη σκηνή, να υποδυθεί το περιεχόμενο αντιλήψεων του κόσμου προκειμένου να τις συνειδητοποιήσει. Ο αυτοσχεδιασμός είναι μια απαραίτητη μέθοδος. Οι συμμετέχοντες ενώ «παίζουν» μπορούν να δημιουργήσουν ένα αυθόρμητο δί/πολύ-γλωσσο κείμενο αφού η πολιτισμική και γλωσσική ετερότητα των ανθρώπων δεν έγκειται στη σκέψη αλλά στους τρόπους που εκφράζονται αυτές οι σκέψεις. Η έκφραση αυτή βασίζεται στον ανθρώπινο παρορμητισμό και την ικανότητα του ανθρώπου να «παίξει». Το παιχνίδι προϋποθέτει αυθορμητισμό, πειραματισμό και ενέργεια. Η μεταγλωσσική επικοινωνία σε αυτήν την διαδικασία είναι η χρήση του φυσικού χώρου που χρειάζεται ο κάθε άνθρωπος προκειμένου να επικοινωνήσει με αίσθημα ασφάλειας στις διαφορετικές κοινωνικές του σχέσεις. Οι χειρονομίες, οι σωματικές κινήσεις και οι εκφραστικοί μορφασμοί είναι συγκρίσιμα γλωσσολογικά στοιχεία τα οποία οφείλουμε να τα λαμβάνουμε υπόψη μας (Τσεφαλά, 2016)

Οι δάσκαλοι θεατρικής αγωγής και εκπαίδευσης πληροφορικής και πολυμέσων χρειάζεται να ενημερώνουν τους μαθητές τους για τις ιστορικές ρίζες των μεταναστών και τα σύγχρονα δείγματα ρατσισμού καθώς και να διερευνούν από κοινού τις συνέπειες του να ζει κανείς σε μια πολυπολιτισμική και ρατσιστική κοινωνία. Αποδεικνύοντας ότι το θέατρο στην εκπαίδευση δεν μπορεί να έχει σχέση μόνον με την 'προσωπική ανάπτυξη', με την 'εξατομίκευση του ατόμου' και με την 'συναίσθηματική μνήμη', χρησιμοποιεί τις θεατρικές τεχνικές ως τρόπο στην αφύπνιση των μαθητών σχετικά με τον ρατσισμό ως κοινωνική πρακτική και ως προσωπικό συναίσθημα με τεκμηριωμένες αποδείξεις, καθώς και με ζωντανές μαρτυρίες.

Η συνεργασία θεατροπαιδαγωγικών ομάδων με δάσκαλους πάνω σε δί/πολύ-γλωσσα θεατρικά και λογοτεχνικά κείμενα από διαφορετικές πολιτισμικές καταγωγές και «ποικίλες» μορφές θεάτρου, πέρα από την κλασική δραματοουργία του δυτικού κόσμου, κρίνεται απαραίτητη, αφού με αυτό τον τρόπο αναπτύσσονται αξίες της πολιτισμικής ετερότητας. Οι δύο συστάσεις πάνω στις οποίες μια θεατρική ομάδα μπορεί να συνεργαστεί με δασκάλους είναι: α) Οι δάσκαλοι μπορούν να εκπαιδευτούν να χρησιμοποιούν μεθόδους και υλικά τα οποία βοηθούν να αναπτυχθούν οι δημιουργικές ικανότητες των μαθητών και η πολύ-πρισματική τους αντίληψη, β) Τα σχολεία μπορούν να συνεργάζονται με καλλιτεχνικούς οργανισμούς και διαφορετικές εθνικές κοινότητες για να παρέχεται δημιουργική και πολιτισμική εκπαίδευση την οποία οι νέοι άνθρωποι χρειάζονται και αξίζουν. Η συνεργασία θεατροπαιδαγωγικών ομάδων με δάσκαλους πάνω σε δί/πολύ-γλωσσα θεατρικά και λογοτεχνικά κείμενα από δια-

φορετικές πολιτισμικές καταγωγές και «ποικίλες» μορφές θεάτρου, πέρα από την κλασική δραματουργία του δυτικού κόσμου, κρίνεται απαραίτητη, αφού με αυτό τον τρόπο αναπτύσσονται αξίες της πολιτισμικής ετερότητας. Οι δύο συστάσεις πάνω στις οποίες μια θεατρική ομάδα μπορεί να συνεργαστεί με δασκάλους είναι: α) Οι δάσκαλοι μπορούν να εκπαιδευτούν να χρησιμοποιούν μεθόδους και υλικά τα οποία βοηθούν να αναπτυχθούν οι δημιουργικές ικανότητες των μαθητών και η πολύ-πρισματική τους αντίληψη, β) Τα σχολεία μπορούν να συνεργάζονται με καλλιτεχνικούς οργανισμούς και διαφορετικές εθνικές κοινότητες για να παρέχεται δημιουργική και πολιτισμική εκπαίδευση την οποία οι νέοι άνθρωποι χρειάζονται και αξίζουν.

Το ζητούμενο όλων αυτών των πρακτικών που εφαρμόζονται είναι να διευκολύνουν τη συναισθηματική διερεύνηση εμπειριών από συμμετέχοντες, καθώς και ιδεών, γνώσεων και πληροφοριών που έχουν συντελέσει στη διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας.

3. Ο ρόλος της χρήσης της δι/πολυ-γλωσσίας και των πολυμέσων στα προγράμματα θεατροπαιδαγωγικών ομάδων

Ο ανθρώπινος πολιτισμός παράγει γλώσσα για να επικοινωνεί σε κοινωνικές καταστάσεις. Ο άνθρωπος μπορεί να καταλάβει τη δομή της γλώσσας και να φτάσει στην σκέψη μέσα από την ομιλία. Η πολιτισμική και γλωσσική ετερότητα των ανθρώπων δεν έγκειται στη σκέψη αλλά στους τρόπους που εκφράζονται αυτές οι σκέψεις. Ο λόγος μιας γλώσσας σε σχέση με τον χειρισμό του είναι δύο τελείως διαφορετικές καταστάσεις. Η μεταγλωσσική επικοινωνία είναι η χρήση του φυσικού χώρου που χρειάζεται ο κάθε άνθρωπος προκειμένου να επικοινωνήσει με αίσθημα ασφάλειας στις διαφορετικές κοινωνικές του σχέσεις. Οι χειρονομίες, οι σωματικές κινήσεις και οι εκφραστικοί μορφασμοί είναι συγκρίσιμα γλωσσολογικά στοιχεία τα οποία οφείλουμε να τα λαμβάνουμε υπόψη μας (Keesing & Strathern, 1998).

Η χρήση περισσότερων της μιας γλώσσας όχι απλά θεωρείται νομιμοποιημένη αλλά και επιβεβλημένη. Οι δίγλωσσοι μαθητές μέσα από αυτό το πλαίσιο έχουν την ευκαιρία να κινηθούν μεταξύ πολιτισμικών κόσμων στη διαδικασία πρόσληψης γνώσεων και τοποθέτησης των εαυτών τους, όπως διατυπώνει η Annie Birch (1995) στο άρθρο της «*Διγλωσσία και Θεατρική Εκπαίδευση*»/ *'Bilingualism and Drama'*. Άλλωστε, όλοι χρησιμοποιούν μια σειρά από γλωσσικές εκφράσεις στην καθημερινή τους ζωή. Οι ταυτότητες των ατόμων είναι πολύπλοκες και μεταβαλλόμενες, γιατί αποτελούνται από υβριδικές μορφές πολιτισμού, δηλαδή φτιαγμένες από ένα μείγμα εμπειριών και τρόπους μέσα από τον οποίο ορίζουν τους εαυτούς τους. Όταν οι γλώσσες και οι πολιτισμοί αντιπροσωπεύονται σε μια τάξη θεατρικής εκπαίδευσης, δάσκαλοι και μαθητές μαθαίνουν πολλά μέσα από αυτήν τη διαδικασία, σε ό, τι αφορά τόσο τη διδασκαλία και την μάθηση, όσο και την πολιτισμική ετερότητα (Birch, 1995). Παραδείγματος χάριν, η συζήτηση μέσα στην τάξη που να αφορά μια οικογένεια, που θα μετανάστευε και τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι αυτοί θα άφηναν την πα-

τρίδα τους, ως διαδικασία βοηθά στη διερεύνηση και κατανόηση των παραγόντων που συντελούν στην «ταλάντευση»/ ‘push and pull’ που υφίστανται τα άτομα που θέλουν να μεταναστεύσουν σε μια πραγματική περίπτωση. Με τη συμμετοχή σε μια τέτοια εμπειρία μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορες τεχνικές του θεάτρου, όπως: μιμική, αυτοσχεδιασμός, σκηνές που «παγώνουν», αφήγηση, «αναπαριστώ» την ιστορία και υποδύομαι χαρακτήρες μέσα από την ιστορία κλπ. Αυτές οι τεχνικές βοηθούν να υποστηριχτεί η ιστορία με εικόνες και συναισθήματα που αναδύονται μέσα από τις εμπειρίες των συμμετεχόντων, αναπτύσσοντας μία γλώσσα μέσα από την αλληλεπίδραση με τους άλλους σε καταστάσεις οι οποίες υποστηρίζουν τα νοήματα και παράγεται επικοινωνία. Τέλος, προσεγγίζονται με βιωματικό τρόπο ιστορίες άλλων, πολιτισμούς άλλων, και δίνουν την ευκαιρία σε δίγλωσσους μαθητές να εκφράσουν στοιχεία της δικής τους εθνοπολιτισμικής παράδοσης/καταγωγής/ ταυτότητας μέσα σε μια εκπαιδευτική διαδικασία στο σχολικό τους περιβάλλον. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η ανύψωση του γοήτρου και, κατά συνέπεια, η πολιτισμική (αυτό)εκτίμηση των μαθητών. Με τον όρο «κοινοτική γλώσσα» εννοούμε τη γλώσσα που μιλιέται από μια εθνική μειονοτική κοινότητα.

Η χρήση της διγλωσσίας στα διερευνητικά προγράμματα/project βοηθά την αναβάθμιση της πολιτισμικής θέσης των μαθητών, όταν η πρώτη γλώσσα δεν είναι η αγγλική. Όταν τα παιδιά μαθαίνουν τη μητρική τους γλώσσα, ώστε να μπορούν να εξηγήσουν τον κόσμο γύρω τους και να επικοινωνήσουν, η εκμάθηση της ξένης γλώσσας ακολουθεί τα ίδια πρότυπα (patterns) και τους κανόνες που ενυπάρχουν ήδη ως εγγενής γνώση. Η ανάγκη τους για επικοινωνία με τους συνομήλικούς τους είναι αυτή που τους καθιστά και καλύτερους δασκάλους, αφού οι ίδιοι γνωρίζουν ήδη τη διαδικασία μέσα από την προσωπική τους εμπειρία. Οι δίγλωσσοι μαθητές χρειάζεται να εκτεθούν σε πολλά μοντέλα γλώσσας, προτού μπορέσουν να ανταποκριθούν ενεργητικά στην ξένη γλώσσα. Άλλωστε η γλώσσα βρίσκεται σε μια συνεχή εξέλιξη. Πολλοί μαθητές εσωτερικεύουν τη γλώσσα, αλλά λόγω έλλειψης αυτοπεποίθησης διανύουν περίοδο «σιωπής». Το θέατρο μπορεί να την «λύσει», αφού τοποθετεί όλους τους μαθητές στο κέντρο των γεγονότων παρέχοντας έτσι ένα ζωντανό επικοινωνιακό περιβάλλον, όπου έχουν την ευκαιρία για μια μεγαλύτερη εννοιολογική εξέλιξη. Οι δίγλωσσοι μαθητές στο πλαίσιο μια τέτοιας καθημερινής εκπαιδευτικής διαδικασίας παύουν να βρίσκονται σε μια περιθωριοποιημένη κατάσταση και οι δάσκαλοι τους αντιμετωπίζουν με ευθύνη, αναπτύσσοντας τεχνικές και μεθόδους που βοηθούν στην πρόσβαση του προγράμματος, αντί να θεωρούν τους μαθητές ως «προβλήματα» της εύρυθμης εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Ο όρος «πολυμέσα» αναφέρεται σε συνδυασμό πολλών τρόπων αναπαράστασης της πληροφορίας (όπως προκύπτουν από διάφορα μέσα) όπως:

το κείμενο, ο ήχος, η σταθερή εικόνα, το κινούμενο σχέδιο, το βίντεο, η ψηφιοποιημένη μουσική, η ομιλία, ή τα ηχητικά εφέ, αποσπάσματα ομιλιών, απαγγελίες ποιημάτων κ.ά. (Μουντριδου, 2008).

Τα εργαλεία παρουσιάσεων επιτρέπουν στον χρήστη να διαλέξει μεταξύ ποικιλίας επιλογών για κείμενο, γραφικά, κινούμενα σχέδια, ήχο και βίντεο. Η αποτελεσματικότητα των εργαλείων παρουσιάσεων εξαρτάται από τις επικοινωνιακές δεξιότητες του παρουσιαστή. Στην παρούσα εργασία διερευνήθηκαν και Συστήματα προβολής και Προγράμματα Επεξεργασίας Βίντεο. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε το Windows Movie Maker της Microsoft το οποίο επιτρέπει την υλοποίηση μιας σειράς εργασιών όπως:

- Αντιγραφή, αποκοπή και διορθώσεις τμημάτων του βίντεο (τα τμήματα αυτά μπορεί να είναι και ένα μόνο καρέ)
- Προσθήκη ειδικών εφέ
- Μοντάζ πολλών βίντεο
- Συμπίεση του βίντεο

4. Συμπεράσματα

Μέσα από αυτήν τη διαδικασία αποφεύγεται η σύνθεση του θεσμικού ρατσισμού, όπου αναπτύσσονται συναισθήματα ρατσισμού, διακρίσεων και προκαταλήψεων. Σε μια πολύγλωσση, πολυπολιτισμική επικρατούσα κατάσταση, υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες στους μαθητές κοινής αλληλεπίδρασης και οικοδόμησης σχέσεων με τους συνομηλίκους τους, γιατί καταρρίπτονται έτσι τα φράγματα των προκαταλήψεων διαφορετικών εθνο/πολιτισμικών καταγωγών και διδακτικές προσεγγίσεις μάθησης.

Το μαθησιακό περιβάλλον θα πρέπει να προσφέρει σχεδιασμένες ευκαιρίες για σημαντική αλληλεπίδραση συνομηλίκων, σχεδιασμένη ένταξη περιεχομένου και γλώσσας, ευκαιρίες για διαπραγμάτευση και επίλυση προβλημάτων και ένα άνετο, χωρίς άγχος περιβάλλον, για γλωσσική, γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη.

Οι δάσκαλοι χρειάζεται να εστιάζονται στις ιστορικές καταβολές των μαθητών, καθώς και να ενθαρρύνουν τη χρήση της μητρικής γλώσσας στην περίπτωση των παιδιών των μεταναστών. Η υψηλού επιπέδου ανάπτυξη της διγλωσσίας μπορεί να ωφελήσει τη διανοητική πρόοδο των παιδιών, για τούτο χρειάζεται να πιστοποιείται ότι τους παρέχεται ένα τέτοιο περιβάλλον που να τους επιτρέπει τη χρήση της μητρικής γλώσσας.

Συνεπώς, οι δάσκαλοι, διδασκαλίας γλώσσας και πολιτισμού, οφείλουν:

- α) να εκπαιδευτούν ώστε να χρησιμοποιούν θεατρικές τεχνικές στη διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας, ιστορίας και πολιτισμού,
- β) να εργάζονται πάνω σε δίγλωσσα θεατρικά και λογοτεχνικά κείμενα με τους μαθητές τους από διαφορετικές πολιτισμικές καταγωγές, αφού με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσονται αξίες της πολιτισμικής ετερότητας,

γ) να συνεργάζονται με καλλιτεχνικούς οργανισμούς και διαφορετικές εθνικές κοινότητες για να παρέχεται δημιουργική και πολιτισμική εκπαίδευση, την οποία οι νέοι χρειάζονται και αξίζουν.

δ) να συνεργάζονται διαθεματικά και ομαδοσυνεργατικά προκειμένου το παραγόμενο καλλιτέχνημα να είναι εμπλουτισμένο (Τσεφαλά, 2003).

Συνοψίζοντας, το θέατρο είναι ατομική έκφραση και μία από τις πλείστες κοινωνικές μορφές τέχνης, αφού από τη φύση του είναι συλλογική δράση. Ο συγγραφέας ή οι συγγραφείς με το θεατρικό κείμενο, εκφράζει/ουν μία ατομική ταυτότητα ή/ και μία συλλογική ταυτότητα. Μέσα από την αναπαράσταση ως συλλογική διαδικασία, διαμορφώνεται συλλογική συνείδηση μέσα από πράξεις, όπως: ακούμε, αναζητάμε, συναντιόμαστε, επικοινωνούμε, ερευνούμε, συζητάμε, προτείνουμε, αξιολογούμε, διαμορφώνουμε, επιλέγουμε, συνεργαζόμαστε, οργανώνουμε, κρίνουμε, διαφωνούμε, συμμετέχουμε, σεβόμαστε, υποστηρίζουμε, συναποφασίζουμε. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες δημιουργείται κουλτούρα. Μέσα από τις συλλογικές διαδικασίες, «προτείνω-προωθώ-υποστηρίζω», δύναται να προκύψει ένα προϊόν/καλλιτέχνημα όπου αναπτύσσονται σχέσεις συνεργασίας, συνεκτίμησης, συναπόφασης, αμοιβαιότητας, εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Επιπλέον, προτείνονται ανταλλαγές εμπειριών, προωθούνται μορφές αυτομόρφωσης και επιμόρφωσης και υποστηρίζεται η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ δασκάλων θεατρικής αγωγής και πληροφορικής. Το θέατρο είναι μία μέθοδος διαπολιτισμικής επικοινωνίας και η πληροφορική μία μέθοδος που στην εφαρμογή της υπηρετεί την βασική αρχή της διαπολιτισμικότητας, την ισοτιμία. Άλλωστε, η πρόκληση σήμερα όπως αναφέρει ο Gilroy (1995) είναι ότι πασχίζουμε να ενσωματώσουμε τις διαφορετικές διαστάσεις μιας ιδιαίτερα υψηλής πολιτισμικής κληρονομιάς και να ανακαλύψουμε ότι η ιστορία του «άλλου» είναι και δικιά μας ιστορία (Τσεφαλά, 2015).

Αναφορές

- Batelaan, P., (1999). Evaluating Art for Social Change: a paradoxical activity, *European Journal of Intercultural Studies*, Vol. 10, No. 3, 267-269.
- Bharucha, Rustom, (1993). *Theatre and the World Performance and Politics of Culture*, London, Routledge.
- Birch, Annie, 1995, Bilingualism and Drama, περ. *Drama*, τευχ. 4(1), 15-21.
- De Lahunta, Scott, (1998). Speculative Paper: Theatre/Dance and New Media and Information Technologies, *Working Groups on Dance and Drama, Research Group on Reorganization of Professional Arts Education*, Amsterdam.
- Gilroy, P., (1995). *Small Acts: Art of Darkness*, Trenthorn Books, London, 61.
- Hart, Melanie, (1996). «How can drama help bilingual learners in the mainstream classroom? », *Drama*, vol. 4, no.3 & vol. 5, no 1, 12-16.

- Keesing, M. & Strathern A.J., (1998). *Cultural Anthropology*, Harcourt Brace and Company, Florida, σσ. 26-43.
- McGregor, Lynn, (1976). *Developments in Drama*, Open Books Publishing, 6.
- Muir, A., (1996). *New Beginnings Knowledge and Form in the Drama of Bertold Brecht and Dorothy Heathcote*, Stoke-on Trent, Trentham Books, 37.
- Osborne, John, (1999). *Looking Back*, London, Faber and Faber, 8.
- Έσσλιν, Μ., (2005). *Μπρεχτ. Ο άνθρωπος και το έργο του*, απόδοση Φ. Κονδύλης, Αθήνα Δωδώνη, 72.
- Μάρκαρης, Π. (1982). *Ο Μπρεχτ και ο διαλεκτικός λόγος*, Αθήνα, Ιθάκη, 12-13.
- Μουντρίδου, Μαρία (2008). Επιστημονικός υπεύθυνος ενότητα εκπαιδευτική τεχνολογία - πολυμεσα «παιδαγωγική επιμόρφωση εκπαιδευτικών του ΟΑΕΔ». Στο: http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3710/1101_01_oaed_enotita13_v01.pdf.
- Μπρεχτ, Μπ., (1977). *Ο Μπρεχτ ερμηνεύει Μπρεχτ*, μτφρ. Αγγ. Βερυκοκάκη, Αθήνα, Νέα Σύνορα, 105-106.
- Μπρεχτ, Μπ., (1979). «Μικρό όργανο για το Θέατρο», στο: Από τον Αριστοτέλη στον Μπρεχτ, μτφρ. Αγγ. Βερυκοκάκη, Αθήνα, Κάλβος.
- Μπρεχτ, Μπ., (1983). *Αυτός που λέει Ναι και αυτός που λέει Όχι*, μτφρ. Σ. Ματζίρη, Αθήνα, Δωδώνη, 10.
- Ντορτ, Μπ., (1975). *Ανάγνωση του Μπρεχτ*, μτφρ. Α. Φραγκουδάκη, Αθήνα, Κέδρος, 66.
- Σάρτρ, Ζαν Πωλ (1971). *Τι είναι Λογοτεχνία;* Εκδόσεις 70, 12.
- Τσεφαλά, Ε., (2003). *Δραματοποίηση στην Εκπαίδευση και Πολιτισμική Ετερότητα: Εκπαιδευτικές πρακτικές δασκάλων θεατρικής εκπαίδευσης και θεατροπαιδαγωγικών ομάδων στην Αγγλία*, Μ.Α. Μεταπτυχιακή διπλωματική Εργασία στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Συγκριτική Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα», Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Τσεφαλά, Ε., (2015). *Το δίγλωσσο μεταπολεμικό θέατρο της διασποράς: Η περίπτωση των Ελλήνων/ίδων θεατρικών συγγραφέων της Αυστραλίας, πρώτης και δεύτερης γενιάς, Διδακτορική διατριβή*, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής, Εκπαίδευσης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Τσεφαλά, Ε., (2016). *Το επινοητικό θέατρο ως μορφή διαπολιτισμικής αντίληψης και επικοινωνίας σε μια πολυπολιτισμική πραγματικότητα*, Πρακτικά 16^ο Πανελληνίου συνέδριο ένωσης Ελλήνων Φυσικών, Τόμος Γ', Αίγινα, 17-20Μαρτίου, 118-126.

Abstract

Today artistic practice reflects the impact of technology, as a performance form. The media technologies have significantly changed the communication environment in which the "artist /creator" and the public interact. Scott de Lahunta (1998) states that the famous contemporary theatre director Robert Lepage in Quebec believes that today's viewers are "skilled" thinkers, that are able to process ideas and concepts from complex images, non-linear and overlapping narratives. They have "a very modern way to connect things 'and' if not used ... naturally they get bored." Students need to be trained to a greater understanding and awareness of new technologies and multimedia that is: how to handle technology and realize its potential use and relevance.

Keywords: Multimedia and Theatre, Theatrical Improvisation, Devised Theatre, Intercultural Understanding in Theatre.